

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра соціології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор
науково-педагогічної роботи
професор Олександр ГОЛОВКО

2022 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**«ПОЛІТИКИ ІДЕНТИЧНОСТІ:
ТЕОРЕТИЧНИЙ КОНЦЕПТ ТА СОЦІАЛЬНІ ПРАКТИКИ»**
(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти другий (магістерський) рівень вищої освіти
галузь знань 05 – соціальні та поведінкові науки
спеціальність 054 – Соціологія
освітня програма «Соціальні технології»
спеціалізація _____
вид дисципліни за вибором (пакет 4)
факультет соціологічний

2022/2023 навчальний рік

**«ПОЛІТИКИ ІДЕНТИЧНОСТІ:
ТЕОРЕТИЧНИЙ КОНЦЕПТ ТА СОЦІАЛЬНІ ПРАКТИКИ»**

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою соціологічного факультету

29 серпня 2022 року, протокол № 8

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Філіппова Ольга Аркадіївна - кандидат соціологічних наук, доцент, доцент кафедри соціології соціологічного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна

Програму схвалено на засіданні кафедри соціології

Протокол № 15 від 14 червня 2022 р.

В.о. завідувачки кафедри соціології

Людмила СОКУРЯНСЬКА

Програму погоджено з гарантом освітньої програми «Соціальні технології»

Гарант освітньої програми «Соціальні технології»

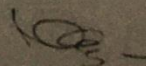

Людмила СОКУРЯНСЬКА

Програму погоджено науково-методичною комісією соціологічного факультету

Протокол № 10 від 21 червня 2022 року.

Голова науково-методичної комісії

Юлія СОРОКА

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “Політики ідентичності: теоретичний концепт та соціальні практики” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів, спеціальність - 054 - Соціологія

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Політики ідентичності» є залучення студентів до соціологічного аналізу феноменів «ідентичність» та «політики ідентичності». У рамках курсу аналізуються такі проблеми як: походження та «ефекти» ідентичності; виробництво та репродукція ідентичності; конструювання ідентичності; політики ідентичності та боротьба за ідентичності; теоретичні та емпіричні виміри ідентичності. Курс базується навколо аналізу ідентичності: гендерної, історичної, релігійної, професійної, вікової, політичної, ідентичності «меншин». Особливий фокус буде надано аналізу ідентичності регіональної, національної та локальної та їхнім проявам в сучасній Україні.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

Основні завдання вивчення дисципліни «Політики ідентичності»: розкрити багатоаспектність феномену ідентичності; визначити потенціал теоретичних підходів до вивчення феномену ідентичності, що розроблено у межах різних дисциплін; розкрити специфіку політики ідентичності як теоретичного концепту та соціальних практик; визначити соціологічний підхід до вивчення політик ідентичності.

1.3. Кількість кредитів – 5/5

1.4. Загальна кількість годин – 150/150

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
За вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
семестр	
1-й	2-й
Лекції	
10 год.	10 год.
Практичні, семінарські заняття	
10 год.	8 год.
Лабораторні заняття	
Самостійна робота	
132 год.	132 год.
Індивідуальні завдання:	
год.	

1.6. Заплановані результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми, Освітнього стандарту спеціальності 054 – «Соціологія» за другим (магістерським) рівнем вищої освіти (затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України від 05.01.2021 № 14), студенти повинні набути такі результати навчання.

Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні завдання та проблеми в галузі соціології, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, із застосуванням релевантної теорії та методології.

Загальні компетентності:

- ЗК 01. Здатність до абстрактного та конкретного мислення, аналізу та синтезу
- ЗК 02. Здатність працювати автономно
- ЗК 03. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності)
- ЗК 04. Здатність працювати в міжнародному контексті
- ЗК 05. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт
- ЗК 06. Здатність приймати обґрунтовані рішення
- ЗК 07. Здатність до аргументованого представлення власної думки, компетентної та толерантної дискусії з її опонентами
- ЗК 08. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми
- ЗК 09. Усвідомлення проблематики рівних можливостей у суспільстві, зокрема її гендерних, расових, вікових аспектів
- ЗК 10. Усвідомлення культурного розмаїття суспільств і викликів взаємодії в міжкультурному контексті
- ЗК 11. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій
- Загальні компетентності
- ЗК 12. Здатність до пошуку, обробки й аналізу інформації з різних джерел

Фахові компетентності:

- СК 01. Здатність аналізувати соціальні явища і процеси
- СК 02. Здатність виявляти, діагностувати та інтерпретувати соціальні проблеми українського суспільства та світової спільноти
- СК 03. Здатність проєктувати і виконувати соціологічні дослідження, розробляти й обґрунтовувати їхню методологію
- СК 04. Здатність збирати та аналізувати емпіричні дані з використанням сучасних методів соціологічних досліджень
- Фахові компетентності
- СК 05. Здатність обговорювати результати соціологічних досліджень та проєктів українською та іноземною мовами
- СК 06. Здатність дотримуватися у своїй діяльності норм професійної етики соціолога та керуватися загальнолюдськими цінностями
- СК 07. Здатність розробляти та оцінювати соціальні проєкти і програми.
- СК 08. Здатність співпрацювати з європейськими та євроатлантичними інституціями
- СК 09. Здатність здійснювати педагогічну та/або науково-педагогічну діяльність у закладах освіти
- СК 10. Здатність знайти соціальні дані у відкритому доступі, здійснити їхнє змістовне структурування й узагальнення
- СК 11. Здатність проаналізувати, представити та проінтерпретувати числові й нечислові соціальні дані
- СК 12. Усвідомлення відмінностей поміж ключовими соціологічними парадигмами

Програмні результати навчання:

- ПР 01. Аналізувати соціальні явища і процеси, використовуючи емпіричні дані та сучасні концепції і теорії соціології
- ПР 02. Здійснювати діагностику та інтерпретацію соціальних проблем українського суспільства та світової спільноти, причини їхнього виникнення та наслідки

- ПР 03. Розробляти і реалізовувати соціальні та міждисциплінарні проєкти з урахуванням соціальних, економічних, правових, екологічних та інших аспектів суспільного життя
- ПР 04. Застосовувати наукові знання, соціологічні та статистичні методи, цифрові технології, спеціалізоване програмне забезпечення для розв'язування складних задач соціології та суміжних галузей знань
- ПР 05. Здійснювати пошук, аналізувати та оцінювати необхідну інформацію в науковій літературі, банках даних та інших джерелах.
- ПР 06. Вільно спілкуватись усно і письмово українською мовою та однією з іноземних мов при обговоренні професійних питань, досліджень та інновацій у сфері соціології та суміжних наук, у тому числі в контексті співпраці з європейськими та євроатлантичними інституціями
- ПР 07. Вирішувати етичні дилеми відповідно до норм професійної етики соціолога та загальнолюдських цінностей
- ПР 08. Зрозуміло і недвозначно доносити знання, власні висновки та аргументацію з питань соціології та суміжних галузей знань до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються
- ПР 09. Планувати і виконувати наукові дослідження у сфері соціології, аналізувати результати, обґрунтовувати висновки
- ПР 10. Здійснювати системний аналіз діяльності організації, інтерпретувати результати й надавати пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення її функціонування
- ПР 11. Здійснювати оцінювання соціальних програм та проєктів, визначати їхню ефективність/результативність, надавати рекомендації щодо їхнього вдосконалення
- ПР 12. Аналізувати та вирішувати соціальні проблеми шляхом налагодження взаємодії із представниками бізнесу, органів державного управління та громадськістю
- ПР 13. Знати категорії та концепції сучасної методики організації навчального процесу
- ПР 14. Вміти застосовувати сучасні методи у викладацькій діяльності у ЗВО.

Студенти повинні

знати:

- «джерела ідентичності»;
- «основне питання» політики ідентичності (контролювання смислів ідентичності);
- інтерпретаційні схеми політики ідентичності як контролювання смислів у межах різних соціологічних та політологічних парадигм;
- основні прояви політик ідентичності
- основні агенти політик ідентичності

вміти :

- аналітично використовувати поняття «ідентичність»;
- виявляти «емпіричні основи» та «структурні коріння» політики ідентичності;
- аналізувати процеси конструювання ідентичності;
- виявляти та аналізувати «інструменти імплементації» політики ідентичності в сучасних суспільствах.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

РОЗДІЛ 1. ПОЛІТИКИ ІДЕНТИЧНОСТІ: ОБ'ЄКТИ, СУБ'ЄКТИ ТА АКТОРИ

Тема 1. Ідентичність: інтерпретаційне поле

Поняття «ідентичність». Ідентичність як індивідуальна та колективна «якість». Ідентичність як основа групування. Ідентичність як основа групових взаємодій.

Теоретичні та практичні потреби виникнення інтересу до проблем ідентичності у другій половині ХХ століття. Підходи до визначення поняття «ідентичність». Контексти та теоретичні традиції вживання терміну «ідентичність». Ідентичність як соціокультурний феномен.

Ідентичність як основа соціальної та політичної дії. Аналітичне використання категорії «ідентичність».

Тема 2. «Політика ідентичності»: історія виникнення

Поняття «політика ідентичності». Умови виникнення політики ідентичності. Ліберальна демократія як основа виникнення політик ідентичності.

«Основне питання» політик ідентичності. Лібералізм: переваги та недоліки. Політики ідентичності та боротьба за ідентичності.

Тема 3. Об'єкти, суб'єкти та актори політик ідентичності

Політика ідентичності як «примус». Політика ідентичності як «визнання». Об'єкти, суб'єкти та актори політик ідентичності. Політика ідентичності: гендерної, історичної, релігійної, професійної, вікової, політичної, ідентичності «меншин», регіональної, національної та локальної. Прояв різних ідентичностей в сучасній Україні.

Нові виклики політиці ідентичності: критика з боку «лівих», постструктуралістів

Тема 4. Політики ідентичності як теоретичний концепт та соціальні практики

Круглий стіл

РОЗДІЛ 2. ІНСТРУМЕНТИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПОЛІТИК ІДЕНТИЧНОСТІ

Тема 5-6. Громадянство як політика ідентичності.

Політика етнічної та національної ідентичності

Правові аспекти громадянства. Громадянство як соціальний інститут. Громадянство як інструменти імплементації політик ідентичності.

Громадянство та політика етнічної та національної ідентичності в Україні. Мови в контексті політики ідентичності. Міграції в контексті громадянства та політики ідентичності.

Тема 7. Література та мистецтво, кінематограф та анімація як інструменти імплементації політик ідентичності

Конструктивістська парадигма аналізу політик ідентичності. Роль «фахівців уявлень» (письменників, митців, політиків) в формуванні ідентичності.

Політика ідентичності у контексті постмодерності. Пост модерність як умова залучення широкого кола соціальних акторів, які беруть участь у колективному виробництві ідентичності та політиці ідентичності.

Тема 8. Освіта як інструмент імплементації політик ідентичності

Освіта як уніфіковане поле обміну та комунікації. Роль освіти у формування, підтримки та репродукуванні ідентичності. Шкільні програми як інструмент

імплементатії політик ідентичності. Регламентація та контроль змісту шкільних підручників у суспільствах недемократичного типу.

Система освіти в сучасній Україні: вектори пошуку «своєї ідентичності». Болонський процес у контексті політик ідентичності.

Тема 9. Дитинство як політика ідентичності

Дитинство як соціокультурний феномен. Дитинство як первісне поле формування ідентичності. Соціальні конструкти дитинства. Політика дитинства у різних соціокультурних та ідеологічних системах.

Політика дитинства та дитинство як політика ідентичності.

Тема 10. Політичні рухи та НДО як засіб боротьби за ідентичність

Політика ідентичності як поле, де стикаються у взаємодії та боротьбі різні форми та практики конструювання ідентичності.

Політичні рухи та недержавні організації (НДО) у боротьбі за визнання. Політичні рухи та НДО в сучасному українському суспільстві: участь в політиці ідентичності.

Тема 11. Роль ідентичності та політик ідентичності у соціальній інтеграції / дезінтеграції суспільства

Круглий стіл

РОЗДІЛ 3. ПОЛІТИКИ ІДЕНТИЧНОСТІ: ВИМІРИ ТА ПРОЯВИ

Презентація підсумкових дослідницьких проєктів

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усь ого	у тому числі				
л		п	лаб	інд	ср	л		п	ла б	інд	ср	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
РОЗДІЛ 1. Політики ідентичності: об'єкти, суб'єкти та актори												
Тема 1. Ідентичність: інтерпретаційне поле	13	2				11	10	1	1			8
Тема 2. «Політика ідентичності»: історія виникнення	13	2				11	11	1	1			9
Тема 3. Об'єкти, суб'єкти та актори політик ідентичності	12	2				10	11	1	1			9
Тема 4. Політики ідентичності як теоретичний концепт та соціальні практики	12	2				10	10	1				9
Разом за розділом 1	50	8				42	42	4	3			35
РОЗДІЛ 2. Інструменти імплементації політик ідентичності												

Тема 5. Громадянство як політика ідентичності.	10		1			9	11	0,5	0,5			9
Тема 6. Політика етнічної та національної ідентичності	10		1			9	11	0,5	0,5			9
Тема 7. Література та мистецтво, кінематограф та анімація як інструменти імплементації політик ідентичності	10	2	1			7	10.5	1	0,5			9
Тема 8. Освіта як інструмент імплементації політик ідентичності	10	2	1			7	11.5	1	0,5			9
Тема 9. Дитинство як політика ідентичності	10		1			9	10	1				9
Тема 10. Політичні рухи та НДО як засіб боротьби за ідентичність	20					20	11.5	1	0,5			9
Тема 11. Роль ідентичності та політик ідентичності у соціальній інтеграції / дезінтеграції суспільства	10		1			9	11.5	1	0,5			9
<i>Разом за розділом 2</i>	80	4	6			70	72	6	3			63
РОЗДІЛ 3. Політики ідентичності: виміри та прояви (підсумковий дослідницький проект)												
Виконання та презентація підсумкових робіт з курсу	20		2			18	36		2			34
<i>Разом за розділом 3</i>	20		2			18	36		2			34
<i>Усього годин</i>	150	12	8			130	150	10	8			132

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денне	заочне
	Розділ 1. Політики ідентичності: об'єкти, суб'єкти та актори		
1	Тема 1. Ідентичність: інтерпретаційне поле		1
2	Тема 2. «Політика ідентичності»: історія виникнення		1
3	Тема 3. Об'єкти, суб'єкти та актори політик ідентичності		1
	Разом		3
	Розділ 2. Інструменти імплементації політик ідентичності		
4	Тема 5. Громадянство як політика ідентичності.	1	0,5
5	Тема 6. Політика етнічної та національної ідентичності	1	0,5
6	Тема 7. Література та мистецтво, кінематограф та анімація як інструменти імплементації політик ідентичності	1	0,5
7	Тема 8. Освіта як інструмент імплементації політик ідентичності	1	0,5
8	Тема 9. Дитинство як політика ідентичності	1	
9	Тема 9. Політичні рухи та НДО як засіб боротьби за ідентичність		0,5
10	Тема 10. Роль ідентичності та політик ідентичності у соціальній інтеграції / дезінтеграції суспільства	1	0,5
	Разом	6	3
11	РОЗДІЛ 3. Політики ідентичності: виміри та прояви (підсумковий дослідницький проект)	2	2
	Усього	8	8

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види та зміст самостійної роботи	Кількість годин	
		Денне	Заочне
	РОЗДІЛ 1. Політики ідентичності: об'єкти, суб'єкти та актори		
1	Тема 1. Ідентичність: інтерпретаційне поле Опрацювання базової літератури. Виступ на семінарі	11	8
2	Тема 2. «Політика ідентичності»: історія виникнення Опрацювання базової літератури Виступ на семінарі	11	9
3	Тема 3. Об'єкти, суб'єкти та актори політик ідентичності Написання есе	10	9
4	Тема 4. Політики ідентичності як теоретичний концепт та соціальні практики Написання есе	10	9

	РОЗДІЛ 2. Інструменти імплементації політик ідентичності		
5	Тема 5. Громадянство як політика ідентичності. Опрацювання базової літератури Виступ на семінарі	9	9
	Тема 6. Політика етнічної та національної ідентичності Опрацювання базової літератури Виступ на семінарі	9	9
6	Тема 7. Література та мистецтво, кінематограф та анімація як інструменти імплементації політик ідентичності Пошук продукції мистецтва, кінематографу та анімації, у яких втілюються політики ідентичності	7	9
	Тема 8. Освіта як інструмент імплементації політик ідентичності Написання есе	7	9
	Тема 9. Дитинство як політика ідентичності Написання есе	9	9
	Тема 10. Політичні рухи та НДО як засіб боротьби за ідентичність Опрацювання базової літератури. Спостереження	20	9
	Тема 11. Роль ідентичності та політик ідентичності у соціальній інтеграції / дезінтеграції суспільства Пошук матеріалів та підготовка й участь у круглому столі	9	9
	Виконання та презентація підсумкових робіт з курсу	18	34
	Разом	130	132

Елементи дистанційного викладання

Етап роботи	Форма роботи	Онлайн-платформа
1. Попередня підготовка	Опитування	Канал у Telegram
2. Подача нової інформації	Аудіозапис Тексти Відеоконференція	Google-classroom Google-classroom Zoom
3. Тренування	Питання для самоперевірки Обговорення (чат, форум) Спостереження за явищем Перегляд фільмів	Telegram Google-classroomTelegram Self-ethnography/ Youtube Youtube
4. Виконання практичного завдання	Пошук відповідей на питання Написання есе Робота з базовими текстами	Google-classroom
5. Оцінювання	Виконання тесту Написання есе Підготовка власних досліджень з методами включеного спостереження та автоетнографії	Google-classroom Google-classroom Google-classroom/Zoom

Поточне тестування та самостійна робота							Іспит	Сума		
Розділ 1			Розділ 2				Контроль на робота 1 (за розділом 1 и 2)	Розділ 3 Контрольн а робота 2 (підсумков ий проект)	40	100
T1	T2-3	T4	T5-6	T7-8	T9-10	T11				
3	6	6	6	6	6	3	9	15		
- Робота із базовими текстами (до 15 балів) - Участь у дискусіях круглого столу (до 10 балів)			- Робота із базовими текстами (до 15 балів) - Участь у дискусіях круглого столу (до 10 балів)				Написання есе	Підготовка та презентація підсумково го проекту		

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Робота студентів оцінюється за максимальним балом, якщо в роботі (письмова або усна) присутні всі структурні елементи, питання розкрито повністю, виклад матеріалу логічний, висновки аргументовані, використана актуальна література, робота правильно оформлена, зроблено необхідні посилання, що унеможливорює плагіат (для письмової роботи).

Бали декілька знижуються, якщо в роботі є незначні помилки, викладений матеріал не суперечить висновкам, в списку джерел достатня кількість позицій, немає грубих помилок в оформленні (для письмової роботи).

Бали знижуються суттєво, якщо питання розкрито не повністю, присутні логічні й фактичні помилки, погано простежується зв'язок між відповіддю та висновками, в списку літератури багато застарілих джерел, допущено істотні помилки в оформленні (для письмової роботи).

10. Рекомендована література

Основна

1. Вілсон А. Українці: несподівана нація. Київ, 2004.
2. Націоналізм. Антологія. Упорядники О. Проценко та В. Лісовий. Київ, 2000.
3. Тищенко Ю., Самчук Т. Політика ідентичності в Україні. Що єднає суспільство? / За заг. ред. Ю. Тищенко. Київ : Тов «Агентство» Україна», 2018 http://ucipr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=965&catid=42&Itemid=205&lang=ua
4. Сміт Е. Націоналізм: теорія, ідеологія, історія. Київ, 2004.
5. Філіппова О. Політика ідентичності і фактори консолідації українського суспільства: ситуація прикордонного регіону. *Українсько-російське порубіжжя: формування соціального та культурного простору в історії та сучасній політиці : Збірник матеріалів семінару Київського проекту Інституту Кеннана*. 11 квітня 2003. Київ: Стілос, 2003. С. 49-58.
6. Фукуяма Ф. Проти політики ідентичності. *Незалежний культурологічний часопис <І>*. 2019 <http://www.ji-magazine.lviv.ua/2019/fukuyama-proty-polityky-identychnosti.htm>
7. Calhoun C. (ed). *Social Theory and the Politics of Identity* Oxford: Blackwell Publishers, 1994.
8. Filippova O. Anti-Orange Discourses in Ukraine's Internet: Before the Orange Split // *Journal of Communist Studies and Transition Politics*. 2007, Vol. 23, № 1. Pp.138–151.
9. Filippova O. Deineko O. The politics of identity in Ukrainian border regions /

Accommodation of regional diversity in Ukraine

10. Castells M. The Power of Identity. Malden, MA: Blackwell. 1997.
11. Sovik M., Filippova O. Images of the Languages and Politics of Language and Identity in Ukraine: Burden of the Past and Contestations in the Present | AB Imperio. 2005. № 2.
12. Petersson B. National self-images and regional identities in Russia. Ashgate, 2001.
13. Wanner, C. Burden of Dreams. History and Identity in Post-Soviet Ukraine. University Park, PA: The Pennsylvania State University Press, 1998.

Допоміжна

1. Baumeister R. Identity. Cultural Change and Struggle for Self. N. Y., Oxford, 1986.
2. Рябчук М. Дилеми українського Фауста. Київ, 2000.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

Rider з курсу «Політики ідентичності (збірка рекомендованих текстів для вивчення курсу).
Упорядник Філіппова О.А.

1. Брукбейкер Р. Громадянська та етнічна нації у Франції та Німеччині
<http://www.smoloskyp.kiev.ua/docs/v0000073.htm>
2. Heyes C. Identity Politics. Stanford Encyclopedia of Philosophy – Internet resource:
<http://plato.stanford.edu/archives/fall2002/entries/identity-politics/>
3. Van Dijk T. N.d. Ideology and Discourse. A Multidisciplinary Introduction. English version of an Internet course for the Universitat Oberta de Catalunya (UOC), July 2000.
<http://www.discourses.org/UnpublishedArticles/Ideology%20and%20discourse.pdf>